

Yttrande från yrkesorganisation Rättstolkarna

Yrkesorganisationen Rättstolkarna har tagit del av handlingarna i målet gällande Justitiekanslerns överklagande av Stockholms Tingsrätts beslut att höja arvudet till tolkarna med 50% i mål B 11304-14 och vill härmed avge följande yttrande:

På senare år har det blivit vanligare med mycket omfattande och komplexa mål vid Sveriges domstolar. I flera av dessa har det krävts tolkning till och från ett eller flera språk.

Ersättning till tolk regleras av i rättegångsbalken och den så kallade "tolktaxan" (innevarande år DVFS 2022:12). Enlig 8§ finns en möjlighet för taxan att överskridas i vissa fall.

Tolkar är frilansare och har ingen skyldighet att åtaga sig vissa uppdrag. De enda skyldigheter hänförliga till om en tolk ska utföra ett visst uppdrag eller inte beskrivs i God tolksed och Kammarkollegiets tolkföreskrifter (KAMFS 2021:2, §17). Där understryks att en tolk har en skyldighet att avsäga sig uppdrag som tolken inte anser sig ha kompetens för. Om detta går också att läsa i Kammarkollegiets tillsynsbeslut 14.5-077793-2013, där en tolk varnas för att tolken inte avsade sig uppdraget på plats i domstol, när det efter hand blev uppenbart att uppdraget var för svårt för den tolken, med de (bristfälliga) förberedelser som tolken vidtagit. Tillsynsärendet gäller tolkning i Attunda tingsrätt där Svea hovrätt i mål B 8261-19 återförvisade målet till tingsrätten på grund av bristfällig tolkning.

De tolkar som tar sig an uppdrag i komplexa och eller omfattande mål har alltså ett stort ansvar att noga överväga om de är lämpliga för uppdraget.

Som Rättstolkarna läser tingsrättens beslut har det fattats både på grunden att "uppdraget varit av särskilt svår beskaffenhet" samt att "det föreligger synnerliga svårigheter att finna en tolk". Justitiekanslern har i sitt överklagande inte närmare gått in på den andra grunden.

Är all tolkning i målet av särskilt svår beskaffenhet?

Justitiekanslern är överens med tolkarna om att, målet kräver fackkunskap inom ett flertal ovanliga områden, att materialet är mycket omfattande och att tolkarna har förberett sig genom inläsning och upprättande av gloslistor. De första tre punkterna kommer för de två tolkar som är vidtalade för hela målet att lätta något i och med målets fortskridande, det torde stämma som Justitiekanslern skriver att uppdraget i den här aspekten "i ett inledande skede kräver mer arbete och en större ansträngning än vad som är fallet längre fram i uppdraget". Däremot har de tolkar som träder in som ersättare mycket begränsad nytta av det förberedelsearbete som gjorts och därför anser yrkesorganisationen Rättstolkarna, till skillnad från Justitiekanslern, att ersättarna också bör få förhöjt arvode på den grunden. Yrkesorganisationen Rättstolkarna håller med Justitiekanslern om att det är en bra lösning att en domstol ger tolkar ett särskilt uppdrag att på betald tid vidta nödvändiga förberedelseåtgärder inför mål av särskild svår beskaffenhet. Så arbetar de flesta internationella domstolarna. Däremot är det inte enbart den omfattande förberedelsen som gör att tolkar bör få högre ersättning i mål av den här typen.

Justitiekanslern påpekar att ”vissa delar av tolkuppdraget är av mer ordinär karaktär”, och så är det säkert, speciellt för de tolkar som är inlästa på målet och redan har tolkat under ett stort antal förhandlingsdagar. Men i den här typen av mål kan det ofta hända att en förhandlingsdag kommer att handla om något helt annat än vad som planerats. Detta vet alla erfarna tolkar, och många tolkar känner sig trots lång erfarenhet inte bekväma med att acceptera tolkuppdrag där de inte alls vet vad som kommer att avhandlas. Till exempel inleddes dagen då målsägandebiträdets sakframställan stod på agendan i stället med att målsägandebiträdet Tomas Bodström anmälde domare Zander för jäv. Det är omöjligt att veta vilka, eller hur många, dagar som är av mer ordinär karaktär. Med tanke på målets komplexitet, både juridiskt och i sak, får därför hela målet anses vara av svår beskaffenhet.

I den här typen av mål stämmer det som tolkarna skriver i sitt yrkande att ”tolkningen är [---] betydligt mer ansträngande än vid vanliga förhandlingar på grund av ovanlig terminologi och hantering av ett omfattande material som kräver en inte ringa förförståelse för målet som helhet”. Att hantera ett stort material är alltid krävande för en tolk och blir inte nämnvärt enklare längre in i målet.

Tolkarna i detta mål och andra mål av liknande svårighetsgrad har även ett utvidgat uppdrag inom ramen för tolkuppdraget. I det här målet tillhandahålls simultantolkning, inte bara för de två tilltalade, utan även för vem som helst av åhörarna som vill och behöver lyssna på den engelska tolkningen. Det kan till exempel vara anhöriga till de tilltalade eller utländsk press. Utrustningen för detta sköts av tolkarna, annars hade tingsrätten behövt ha en tekniker på plats åtminstone under varje förhandlingsdags start.

Tolkarna i det här målet har också fått uppdraget att hitta lämpliga ersättare då de själva inte kan närvara. Detta görs utanför den arvoderade tiden och ersätts inte på annat sätt än med det förhöjda timarvodet.

Något som inte nämnts av tolkarna men som förtjänar att understrykas är att detta och andra mål där tolkarna yrkat på förhöjd ersättning är det faktum att många av dessa mål är mycket medialt uppmärksammade. Stora delar av förhandlingstiden innefattar förhör som kommer att genomföras med konsekutiv tolkning och spelas in. Även under sakframställan har tolkarna varit behjälpliga med att läsa stora delar av den skriftliga bevisningen. Det innebär att det är tolkens röst som sänds ut i media, något som sätter betydligt större press på tolkarna än i normalfallet. Till exempel lägger journalisten Martin Schibbye från Blankspot upp ljudklipp från rättegången som bland annat infattar en av tolkarna som läser en text högt både den 12 och 14 december 2023. Detta läggs upp i en öppen WhatsApp-grupp som vem som helst får gå med i. Vid tolkning i privata sektorn ersätts tolken för copyright i liknande fall.

Föreligger det synnerliga svårigheter att finna en tolk?

Stockholms Tingsrätt har enligt tolkarnas yrkande framfört en önskan om att just dessa tolkar ska tolka vid förhandlingen. Förmodligen eftersom tingsrätten vet om att det är svårt att få tolkar att ta sig an den här typen av uppdrag.

Med tanke på att målet är uppmärksammat både i Sverige och internationellt är det rimligt att anta att inspelningarna från förhören kommer att begäras ut av ett stort antal journalister. Den tolkning som tillhandahålls kommer att finnas i den offentliga sfären för all framtid. Det har relevans för bedömningen av huruvida det finns synnerliga svårigheter att finna tolk.

Med tanke på målets svårighetsgrad och den tidigare nämnda oförutsägbarheten är det endast de allra mest erfarna tolkarna som kan komma i fråga för mål av den här typen. Av de som är kompetenta nog så är det långt ifrån alla som är beredda att utsätta sig för den typen av granskning som ett medialt uppmärksammat mål leder till. Det räcker inte med att vara tekniskt skicklig och väl förberedd utan tolken måste även tåla att i viss mån stå i rampljuset.

För att få en tolk att ställa upp på detta behövs ett ekonomiskt incitament.

Det föreligger således synnerliga svårigheter att finna en tolk på grund av att målet är av särskilt svår beskaffenhet. Eftersom tolkar kan välja vilka uppdrag de tar sig an så skulle inga tolkar vilja ta de svåraste målen om det inte också lönade sig ekonomiskt. Detta gäller alla tolkar i mål av den här typen och oavsett om tolkarna är ersättare eller ordinare.

Varför just 50%

Det har blivit praxis att förhöjningen av arvodet vid mål av särskilt svår beskaffenhet är 50%. Detta gäller till exempel vid mål i Patent- och Marknadsdomstolen samt i Stockholms Tingsrätt, målen B 15255-19, B 9735-17, B 12440-17 och Svea Hovrätt B 9036-22.

I nu aktuellt mål kan tolkningen jämföras i svårighetsgrad med tolkning vid ICC. Det är inte alldeles lätt att ta reda på vilka arvodesnivåer som gäller för tolkarna där, men i en aktuell platsannons hänvisas till att tolkarna arvoderas enligt FN:s nivå G7. För en FN-anställd i Geneve (lägre ersättning där än i krigsdrabbade områden) motsvarar G7 8 900 USD i månaden vilket grovt uppskattat blir motsvarande 4 700/dag. Enligt DVFS 2022:12 får en tolk med nivå IV (rättstolk) 3 285/dag. Noteras bör också att lönen för en FN-anställd tolk troligtvis också innefattar någon form av tjänstepension och säkerligen betald semester. Tolkar som anlitas som frilansare av svenska domstolar har varken betald semester eller tjänstepension utan detta anses ingå i tolkarvudet.

Vid många internationella institutioner anlitas tre tolkar i krävande sammanhang. Detta för att tolken som är bisittare långt ifrån alltid kan vila när den tolken inte tolkar utan måste vara alert med att assistera sin kollega, med termer, med att hitta i handlingarna och så vidare. Tolkningen går då till på det sättet att en tolk tolkar i 20 minuter, en tolk assisterar i 20 minuter och en tolk vilar i 20 minuter. I Sverige är det praxis med tre tolkar vid tolkning av riksdagsdebatter. Även under målet B 4708-17 vid Stockholms tingsrätt användes systemet med tre tolkar. I det här målet anlitas endast två tolkar som gör det arbete som tre tolkar gör i vissa andra sammanhang.